

עסקי חלב בארץ ישראל של שנת 1927

יוגל רוזנטל

המעבדה לחקר החלב, מינהל המחקר החקלאי, מרכז וולקני

קואופרטיב של צרכנים ושל ארגוני העובדים... בדומה ל"סולל בונה" סובל מהנהלה לא מנוסה... הניהול המאד ריכוזי מרחיק אותנו מהצרכן... בשיווק התוצרת החקלאית, דוגמת החלב, קיים חוסר שביעות רצון אפילו בין חברי ההסתדרות ביישובי העמק.

"המשביר" מעביר כ-16,000 ליטר חלב לחודש מעפולה לתל-אביב, כ-9,000 ליטר מוכר בחיפה, ו-10,000 ליטר בחודש בטבריה ועפולה.

מזון ודיאטה. חלב פרות ועזים הוא מרכיב דיאטה נפוץ בין כל אוכלוסיות הארץ. אצל הערבים הכפריים הדיאטה דלה ותלויה בתוצרת עונתית. פיתה ולבן הם מרכיביה העיקריים. כאשר החלב נמצא בשפע, הלבן נשמר על ידי ייבוש ולעת מחסור מומס בחזרה במים.

ההבטחה לארץ זבת חלב ודבש קרובה למימוש, אך איכות החלב רחוקה מלהשביע רצון. משק החלב אינו מאורגן ואין נוהגים לפסטר את החלב. מתקן הפיסטור הראשון הותקן בתקופת ביקור הוועדה (4, 3). במספר מקומות, איסוף החלב, החלוקה והטיפול בו נעשים בשיטות פרימיטיביות, וברוב המקומות הדבר נעשה בצורה לא משביעה רצון. הפיקוח הסניטרי לוקה בחסר. בקושי משתמשים בקרח לקירור החלב. הנסיון לימד את האנשים להרתיע את החלב לשימוש ביתי. סביר מאד שטיפוס, דיזנטריה, שלשול, וקדחת מלטה מועברים באמצעות החלב. אין פיקוח שיטתי על איכות החלב מעבר לבדיקות מזדמנות של מחלקת הבריאות לחידקים בחלב וזיופים. למחלקת הבריאות מעבדה מרכזית בירושלים עם צוות של 16 עובדים, אשר רק מזמן לזמן בודקת איכות החלב ואיכות המים. דו"ח מחלקת הבריאות לשנת 1925 מסכם את הבדיקות שבוצעו (טבלה 1).

במחצית השנייה של שנת 1926 חיים ויצמן ומרק שוורץ, מנהל מחלקת ארץ-ישראל בארגון ציוני אמריקה, החליטו על הקמת ועדה לבדוק ולהמליץ על המשך ההתיישבות החקלאית היהודית בארץ. הוועדה הורכבה ממומחים אמריקאיים מהשורה הראשונה במגוון נושאים כמו השקיה, מטעים, קרקע ומים, התיישבות, כלכלה וחינוך חקלאי. חברי הוועדה ביקרו בארץ במועדים שונים במשך שנת 1927 ובסוף אותה שנה הגישו דו"ח ל-Joint Palestine "Survey Commission. הדו"ח פורסם בארה"ב בחודש אוקטובר 1928 (1). נראה שחברי הצוות לא התרשמו במיוחד מייצור החלב באותם ימים היות והם מזכירים את הנושא רק באקראי בין 740 עמודי הדו"ח. הקטעים המעטים על חלב מובאים כאן לאחר תרגום מאנגלית.

משק בעלי חיים. בשנת 1926, במושבות הציוניות היו 3116 ראש בקר לחלב, מהם 29% גזע ערבי, 24% גזע דמשקאי, 26% גזע מעורב, 11% גזע בירותי, 5% גזע הולנדי, ו-2% גזע גרמני. כמו כן היו 1155 כבשים.

מושבות הציוניות. קרית ענבים היא מושבה נוספת ללא בסיס כלכלי וחייבת ארגון מחדש... במושבה 79 אנשים, מהם 17 ילדים. למושבה עדר בקר לחלב של 40 פרות. רק מעט מאד מהמזון לעדר ניתן לגדל במקום ורובו מובא מירושלים ומאיך, החלב מוחזר לשם. מכל 5 דולרים שמתקבלים עבור חלב, 4 הולכים לקניית מזון לפרות. בשנת 1926 ההפסד התפעולי היה \$6,600, וההפסד המצטבר בסוף אותה שנה היה \$27,000. רוב הכסף שהושקע כאן הלך לאיבוד. ההפסד עשוי לקטון על ידי העברת העדר לירושלים והקטנת מספר המתישבים במקום למספר הדרוש כדי לעבד את האדמה.

מוסדות העובדים. "המשביר" (2) הוא

טבלה 1.

שוב	דוגמות מס'	מס' טביעות בבית משפט
ירושלים:		
ספקי בתי חולים	424	15
רוכלי רחוב	284	109
יפו	1061	43
רמלה	254	9
עזה	607	
תולכרם	361	
חיפה	338	13
עכו	231	7
שכם	118	6
טבריה	87	10
חברון	225	
סה"כ	3990	212

טבלה 2.

שנה	מס' מקרים	שוב	דת
1924	3	ירושלים	3 נוצרים
1925	2	ירושלים	2 נוצרים
1926	0	ירושלים	3 נוצרים
1927	8	ירושלים	1 נוצרי
			7 יהודים

אנחנו מודים ל"המכון לחקר ארץ-ישראל ויישובה - יד יצחק בן-צבי" ירושלים' עבור העידוד לחקור את היסטוריה של ענף החלב בארץ.

ספרות

1. Reports of the experts submitted to the Joint Palestine Survey Commission. Boston, Massachusetts, October 1, 1928. Commissioners: Lord Melchett, L. K. Frankel, F. M. Warburg, O. Wassermann.
2. יונל רוזנטל וברוך רוזן, תחילתו של שיווק החלב המאורגן בארץ, משק הבקר והחלב, 253, ע' 71-72, 1994.
3. יונל רוזנטל וברוך רוזן, פרק נשכח בהיסטוריה של החלב בארץ, משק הבקר והחלב, 241, ע' 49-54, 1992.
4. יונל רוזנטל וברוך רוזן, 70 שנות פיסטור חלב בארץ-ישראל; המחלבה הקואופרטיבית בתל בנימין, משק הבקר והחלב, 244, ע' 55-59, 1993.

אחד הדברים המקשים על הפיקוח הוא המספר הקטן של מפקחים. בירושלים, למשל, שני מפקחים בודקים כ-2500 עד 3000 בתי תעשייה, מטפלים בניירת, רשיונות, טביעות בבתי משפט; ביפו ישנו רק מפקח אחד קשיש, פנסיונר, ובתל-אביב את המפקח היחיד עומדים לפטר לרגל צמצומים.

קדחת מלטה. מדיווחי מחלקת הבריאות יודעים גם על חולים מקדחת מלטה (טבלה 2). המחלה נגרמת על ידי שתית חלב עזים גולמי.

שלמה דורי חדשות מן העבר

פרקים בתולדות ענף הבקר לחלב בישראל

חדשות מן העבר

לנוכח ההתעניינות לחלק הראשון (א) של "חדשות מן העבר" החלטנו להדפיס מהדורה נוספת של הספרון הראשון, במספר עותקים מוגבל. אפשר להשיגו אצל הח' שלמה דורי במוזיאון הרפת שביפעת.

המערכת